

He vist que hi havia gent influent darrera d'això, jo crec que això va animar la gent. A part del propi llibre d'*Indigneu-vos* (...) Darrera hi havia el Mayor Zaragoza, el Garzón, Sampedro... Hi havia molta gent que deia: «¡ostras! ¡ya no sois esos jóvenes, que sois utópicos...!». Hi ha gent que ja havia passat per això, que ja va viure els inicis de la democràcia, que està sustentant els mateixos arguments que jo i que no estem sols. I que a més a més tenen moltes connexions, tenen arguments, tenen dades i donen informació als altres. Aquesta xarxa de gent que s'ho creu realment, que no vol vendre només llibres (espero), doncs també ha anat bastant bé. (Xavier, GD2)

Els participants en els *focus groups* coincideixen en afirmar que les acampades i el moviment del 15M són una escola d'aprenentatge polític, per als que acaben d'arribar i per als que portaven temps col·laborant en moviments socials. Com es cita al llibre *Les veus de les places*, es tracta d'un aprenentatge «... que és un work in progress, un espai en què conflueixen noves i velles formes de fer, d'entendre la política i el fer polític».⁸⁸

En qualsevol cas, els indignats més veterans coincideixen en afirmar que el que s'ha viscut —i s'està vivint— en el moviment del 15 M, és una bona escola de lideratge i d'organització d'un moviment social. Com diu de forma molt

gràfica un participant en el focus group: «Los perroflautas de hoy son los concejales del mañana». (Diego, GD2)

Jo tinc molt clar i sempre ho he dit: els líders socials d'aquí deu anys estaven tots a la plaça (...) Ha sigut un màster de política que val milions reproduir-lo. Construir una ciutat en petitó, crear-la, administrar-la, donar-li serveis i fer que funcionin ... hem fet un màster que val una milionada. I aquest màster queda. (Francesc, GD2).

La veu dels indignats

El perquè de la implicació en el moviment 15M

El moviment dels indignats sorgeix a partir de la confluències de moltes «indignacions» particulars. A títol individual, molts «indignats» expressen la necessitat de fer quelcom davant tota una sèrie de notícies i fets que acaben repercutint sempre en els mateixos: la població treballadora i l'anomenada «classe mitjana». Com diu la indignada Klaudia Àlvarez⁸⁹:

Jo feia massa temps que era una resignada més, amb un pare a l'atur, amigues amb contractes precaris, una feina temporal des de fa vuit anys i una hipoteca que acabaré de pagar, si tot va bé, als 70 anys.

88 @GALAPITA i @HIBAI_ (2011) «Maig del seixanta-tweet », a DD. AA. *Les veus de les places*. Barcelona: Icària, p. 59.

89 Entrevista a Klaudia Àlvarez, La Contra a *La Vanguardia*, 23 de juliol 2011.

**ÉS IMPORTANT DESTACAR TAMBÉ
EL PAPER DE LA FIGURA DELS
REFERENTS, FIGURES PÚBLIQUES
QUE AMB EL SEU EXEMPLE I
TRAJECTÒRIA ENCARNEN MODELS
DE COMPROMÍS**

Les circumstàncies econòmiques, la crisi, l'atur, generen un clima de tensió i desesperança no només en les persones afectades directament per les conseqüències de la crisi, sinó també en la societat en general:

Al 15M no deixem de ser persones i el clima que estem vivint ara és molt depressiu. Es el mateix que tothom està sentint al seu lloc de treball, a la seva família, a la seva escola... Estem en tensió, hi ha una tensió que està bullint... jo porto un mes a l'atur, és la primera vegada a la meua vida que em trobo així i ho estic patint. I així a tot arreu. (Berta, GD1).

Se senten «indignats», cansats d'una situació en la que hi ha descontentament i falta d'expectatives. Un altre indignat, Pablo Gallego, ens ho explica amb aquestes paraules: «Soy un joven hastiado de la situación de España y sé que no estoy solo».⁹⁰

És interessant constatar que moltes de les persones que s'han implicat en el moviment del 15M, malgrat tenir diferents edats i condicions socials, comparteixen aquestes sensacions i, en el fons, pensen que cal actuar davant de l'apatia i la resignació generalitzades. Molts troben en el moviment el canal adequat per expressar la seva indignació:

... la convicción de la necesidad actuar se afirmaba cada vez con más fuerza en mi, pero no sabía ni cuándo ni cómo hacerlo. La sensación que percibía en mi entorno era de impotencia, apatía, resignación o miedo ante la imposibilidad de cambiar las cosas.⁹¹

El moviment aconseguix aplegar a persones molt diferents que es sentien resignades i impotents, però sobre tot, poc compreses pel seu entorn més immediat:

[...] tot això ja es cuinava des de molt abans però hi havia alguns que en l'entorn en què ens movíem, potser érem una mica «bichos raros», no ens sentíem compresos, i a arrel de que la gent va sortir al carrer, vam adonar-nos que havíem perdut la por, que no estàvem sols. (Xavier, GD2)

El desig de no sentir-se sol, la voluntat de trencar l'aïllament esdevé un element clau per a comprendre el fenomen. En un moment donat la gent ha perdut la por de dir el que pensava. La pèrdua de la por, en un moment de crisi i dificultats, és un factor clau que explica el sorgiment d'aquesta explosió social.

«Sense por» és precisament un dels eslògans que més s'han sentit aquests dies. La por tenalla encara una gran majoria dels treballadors i els sectors populars i aquesta dona ales a la passivitat o les reaccions xenòfobes i insolidàries. Però la mobilització del 15M i les

LA XARXA ES CONVERTEIX EN UN ELEMENT CRUCIAL A L'HORA DE POSAR EN CONTACTE PERSONES QUE ES TROBAVEN AÏLLADES, PERÒ QUE COMPARTIEN MOLT MÉS DEL QUE CREIEN

⁹⁰ Klaudia ÁLVAREZ, Pablo GALLEGO, Fabio GÁNDARA, Oscar RIVAS (2011). *Nosotros los indignados*. Barcelona: Destino, p. 23.

⁹¹ *Ibid.*, p. 40.

acampades s'expandeixen com una taca d'oli, un poderós antídoto per la por que amenaça de desmuntar els esquemes a una elit dirigent al capdavant d'un sistema cada vegada més deslegítimat.⁹²

A través de la xarxa, persones de diferents llocs, desconegudes entre elles, troben d'altres persones amb les mateixes inquietuds i s'uneixen, creant-se un sentiment de reciprocitat i de comunitat. En parlar de comunitat aquí estem fent servir la noció clàssica de Tönnies que distingeix entre la comunitat (*Gemeinschaft*) i l'associació (*Gesellschaft*).⁹³ Segons Tönnies, les relacions en el si de la comunitat (*Gemeinschaft*) són presidides per vincles i lligams de tipus afectiu, personal i familiar. En alguns moments els elements passionals i emotius predominen sobre els racionals. Aquestes formes de vida comunitària, que s'han articulat en un primer moment gràcies a les xarxes socials, es reforcen en el moment de les acampades (de caire presencial) que comporten una coincidència en el temps i l'espai de tots aquells que hi participen.

LA TROBADA FÍSICA EN LES MOBILITZACIONS REFORÇA EL SENTIMENT DE PERTINÈNCIA A UNA COMUNITAT QUE, FINS EL MOMENT I PER A MOLTS, GAIREBÉ NOMÉS HAVIA ESTAT VIRTUAL. VIRTUALITAT I PRESENCIALITAT ES REFORCEN MÚTUAMENT

La xarxa —amb la seva horitzontalitat, dinamisme i manca de lideratges— es converteix en un element crucial a l'hora de posar en contacte a persones que es trobaven aïllades, però que compartien molt més del que creien. El ciberespai es converteix en un nou escenari de protesta. La xarxa també té un paper fonamental en el moment d'unir als individus amb una finalitat comuna, aglutinant a molta gent que estava mobilitzada a les xarxes o en grups petits:

Quan vaig veure aquest moviment, vaig pensar: «per fi hi ha un moviment que no són partits polítics i que sembla que es pugui fer alguna cosa». (Diego, GD2)

Aquestes persones que es mobilitzen a títol individual i participen en el moviment 15M —amb graus molts dispars de compromís i implicació—, suposen, segons l'apreciació d'alguns entrevistats, aproximadament un 80 % dels indignats que hi havia a les grans manifestacions, un 80% que gairebé coincideix també amb el percentatge que representa l'ampli suport que va obtenir el moviment en la població general durant els mesos de maig i juny de 2011:

Tota aquesta gent estava acatant de mera acrítica el sistema i ara s'han adonat, degut a que «han rizado el rizo», que no hi ha límits a la banca, que és un sistema d'esclavatge. Gent que tenia una feina, que tenia una pensió, que creia en aquest sistema, que no entrava a qüestionar el sud geopolític, que estaven bé aquí amb una visió colonial del planeta, ara està veient això. (Arnau, GD1)

92 ANTENTAS, J. M.; VIVAS, E. (2011). «Indignades, una mirada al moviment», a DD. AA. *Les veus de les places*. Barcelona: Icària, p. 85.

93 Segons Tönnies, el tipus de relació que predomina en les societats complexes és, en contraposició, de caire associatiu (*Gesellschaft*). En la *societat* es produeix una separació entre raó i sentiment, entre mitjans i fins, i això significa que les relacions humanes estan presidides per la racionalitat i el càlcul interessat.

Els percentatges esmentats no són fruit d'un estudi sociològic precís, són fruit de la percepció compartida per part dels participants en els grups de discussió. Així es considera que d'aquest 80%, un cop passades les acampades, entre un 5 i un 10% segueix treballant en pro del 15 M, afegint-se al 20% de persones que van implicar-se en el 15M però que ja venien treballant des de diferents tipus de moviments socials, molts d'ells amb propostes antisistema i alternatives. És a dir, podríem distingir que existeixen dos tipologies de persones entre els indignats: els «indignats» i els «activistes».

Dins d'aquest concepte d'«indignats», jo separaria clarament dos tipus de gent: l'activista i l'indignat. Es a dir, aquella gent que realment està indignada però que és mestressa de casa i va a la plaça amb els seus fills— aquest indignat que va anar a la plaça és un professional, normalment amb feina, amb un sou no de 500 euros sinó de 1000 i pico absolutament decebut, convingut de que no es mourà d'aquí, que no canviarà res, que seguirà vint anys més amb la mateixa feina, amb el mateix sou (...) És molt diferent a l'«indignat activista» que segueix anant als desnonaments, que segueix ocupant edificis o que seguim en el camp jurídic. (Diego, GD2)

PEL MOVIMENT DEL 15 M, LES PROPOSTES TRANSFORMADORES I, FINS I TOT, UTÒPIQUES, SÓN REALITZABLES EN EL TERRENY PERSONAL, LES TRASLLADEN AL GRUP I INTENTEN SOCIALITZAR-LES

En el moviment del 15M, com en d'altres nous moviments socials, les persones s'han agrupat per defensar uns interessos col·lectius de justícia, de superació de les desigualtats i de reivindicació d'una «veritable» democràcia. Els activistes el que volen, bàsicament, és participar, i s'agrupen per tal de compartir un sentiment comú. Les opinions s'expressen lliurement i amb esperit crític, les solucions es socialitzen en el grup i aleshores les persones se senten identificades, escoltades i realitzades.

La vivència del 15 M

Una vegada que els indignats es posen en contacte uns amb els altres, fonamentalment a través de la xarxa, es produeixen convocatòries cap a la mobilització (com, per exemple, les manifestacions del 15M i del 15O, o les acampades). Cal tenir en compte però que, per tal de que la mobilització sigui efectiva, és important que hi hagi un marc d'acció col·lectiva, és a dir un conjunt de creences i valors que orienten i legitimen l'acció del moviment, com ara les reivindicacions que té el moviment del 15M i que són àmpliament compartides per una bona part de la població ja que provenen majoritàriament de la indignació moral relacionada amb certs greuges comparatius entre individus o grups, amb l'existència d'un tracte desigual o discriminatori que és percebut com a injust. A més a més del component d'injustícia, propi del marc d'acció col·lectiva, Gamson (1992) distingeix altres dos elements que són fonamentals per tenir èxit en les mobilitzacions: el component d'identitat i el component d'eficàcia. La identitat es refereix al sentiment d'identificació mútua que existeix entre els que comparteixen un mateix sentit d'injustícia. D'aquesta manera, sorgeix un «nosaltres», una consciència de pertànyer a un mateix grup per

part dels que tenen una mateixa creença. Aquest «nosaltres» suposa també la identificació d'un «ells» (autoritat, grups de poder, el sistema, els polítics) als que es considera responsables de la situació d'indignació i injustícia que es viu. Com manifesta una indignada, som «nosaltres i ells». Finalment, hi ha el component d'eficàcia, la creença i convicció que aquesta situació pot canviar gràcies a l'acció col·lectiva.⁹⁴

**ELS INDIGNATS SÓN
CONSCIENTS DE QUE ESTAN
A L'INICI D'UN MOVIMENT
QUE ELLS CONCEPTUEN
COM A REVOLUCIONARI
(REVOLUCIONARI GLOBAL)
I, PER TANT, REALMENT
TRANSFORMADOR**

Així doncs, el pas cap a una acció exitosa depèn de que hi hagi un sòlid potencial de mobilització (conjunt d'individus amb una actitud favorable cap el moviment i que, per tant són susceptibles de ser mobilitzats per ell). Les demandes del 15M (genèriques i molt vinculades a la defensa de valors ètics universals fàcilment assumibles per la majoria de la societat), possibiliten que el moviment tingui un alt potencial de mobilització i que, en determinades ocasions, es pugui arribar a les importants xifres de participació

com les que es van viure, per exemple, en les multitudinàries manifestacions del 20J, el 15O o a les acampades.

La trobada física en les mobilitzacions reforça el sentiment de pertinença a una comunitat que, fins el moment i per a molts, gairebé només havia estat virtual. Virtualitat i presencialitat es reforcen mútuament.

Porque la gente viene, hoy os conozco y ya está. A partir de hoy puedo llamaros durante cinco años. Ya está lo físico bautizando lo digital. Entonces ¿qué pasa? que quedar en la plaza ya no tiene sentido. (Teo, GD2)

La presència d'un nombre elevat de persones a les places es transforma en un reclam per a altres persones simpatitzants que progressivament s'hi van implicant. La xarxa i la ressonància mediàtica (a nivell estatal i internacional) que té el fenomen també hi tenen molt a veure.

Passo per Plaça Catalunya cada dia per anar a la feina i el dia que vaig passar a les vuit del matí i vaig veure tanta gent, vaig dir: «¡buf! esto va a cambiar el mundo». (Anna, GD2)

En qualsevol cas, els indignats expressen tot tipus d'emocions positives (il·lusió, esperança...) al voltant de les seves vivències d'aquells dies de maig, fins el punt de viure una autèntica experiència catàrtica i de comunió entre ells:

Parafrasejant la frase del Raimon, en comptes de per unes quantes hores, per uns quants dies ens vam sentir lliures i qui té més llibertat té més forces per viure. Va ser una experiència esclatant, catàrtica (...) La gent que hem viscut allò ens ha marcat. (David, GD1)

Jo vaig sentir «ya me puedo morir mañana». (Berta, GD2).

Una emoció... una cosa... jo sempre he volgut això... com un somni. (Laura, GD2)

Estic aquí i això ho he de viure perquè això canviarà... Com un moment històric també. (Carme, GD2)

Per mi va ser com recuperar la confiança en la humanitat. Allò de pensar: òstia! No ens tenen tan atontats com es pensaven. (Anna, GD2)

El propi ambient que es vivia a la plaça inspirava més emocions positives i, sobre tot, la idea de que la utopia era possible:

Des de dins es respira companyonia, respecte, ganes de canviar les coses i el que és millor, la sensació que és possible.⁹⁵

«Els altres» es tornen febles davant de la força i la unió del moviment dels indignats. Els seus components es senten protegits, forts i capaços de canviar les coses. Es tracta de que els ciutadans tornin a recuperar la força, l'energia i un paper actiu com agents socials:

Jo una de les sensacions que més recordo era que des de la plaça, tots els cartells de la Coca Cola, a banca i tal, que semblen tan inamovibles i tan consolidats, des de les assemblees els primers dies semblava que fossin tigres de paper., com quelcom feble, i que es podia recuperar el poder per part de la societat civil. Aquesta és una de les moltes sensacions. (Arnau, GD1)

Hem perdut la por, perquè hem vist que som forts, perquè ens hem protegit davant l'adversitat. (Xavier, GD2)

Ens hem adonat de que l'individualisme es pot posar al servei de forma conjunta. Per anar cap on? Per millorar en el que ens posem d'acord per millorar. (Diego, GD2)

En el fons, com assenyala Pere Ortega (2004)⁹⁶ pels nous moviments socials, pel moviment del 15 M, les propostes transformadores i, fins i tot, utòpiques, són realitzables en el terreny personal, les traslladen al grup i intenten socialitzar-les. Es tracta de fer possible la utopia a nivell local. Els indignats creen espais (virtuals, físics) on la utopia s'obre pas; per a ells, aconseguir-la només depèn de la voluntat de les persones. Així, l'alternativa parteix d'un mateix i només agrupant-se amb d'altres persones que pensen igual, es pot canviar l'entorn. Els indignats se senten protagonistes i subjectes del canvi social. En aquest sentit, actuen en els límits de tolerància que els ofereix el sistema per provocar canvis substancials a la societat. Com assenyala Joan Subirats, en el moviment del 15M es combina la individualització de la societat amb el sentit col·lectiu:

95 Citat a Sebastià Bennasar *La Primavera dels Indign@ts*. Barcelona: Meteora, p. 55.

96 Pere Ortega. «Fòrums, moviments socials i participació». *Quaderns per la Pau*, núm. 18. Centre d'Estudis per la Pau. Gener 2004.

Posa en valor la resposta col·lectiva a problemes comuns i planteja, malgrat la seva disseminació en ciutats i places allunyades entre si, reivindicacions públiques sobre una esfera global. En les marxés contra la guerra a l'Iraq ja es va viure aquesta necessitat d'abordar la qüestió pública per damunt de la privada. Però el 15 d'octubre això ha agafat especial transcendència en combinar la individualització de la societat amb la necessitat de tenir sentit col·lectiu. Internet també ho demostra quan permet a cadascú sortir de casa seva per trobar-se en una demanda compartida.⁹⁷

El futur del 15M

Cap on va el moviment del 15M? Ningú no ho sap. Segons els propis indignats, es segueix treballant a nivell de comissions en pobles o barris de les grans ciutats i a Internet, encara que els mitjans de comunicació no recullen la feina del dia a dia sinó només els grans esdeveniments que consideren notícia. Els mitjans mostren una gran opacitat cap el tema dels indignats en l'actualitat. La plaça, les manifestacions tenen un «efecte crida» per a molts però després només segueixen treballant els indignats més activistes:

Per mi, la frustració era veure, per experiència, que els moviments de carrer tenen una pujada i una baixada; aquest era una pujada i un manteniment molt més llarg del que estem acostumats però pensar que això es podria mantenir indefinidament, com alguns creien, sense construir una plataforma de mínims més sòlida, o articular més coses o un sistema de presa de decisions més efectiu, jo creia que a l'estiu ens la fotarem.
(David, GD1)

**EL QUE ÉS VERITABLEMENT
IMPORTANT ÉS QUE EL 15M HA
FET VISIBLE LA INDIGNACIÓ I HA
ALIMENTAT L'ESPERANÇA. JA NO
ESTAN SOLS I HAN PERDUT LA
POR**

Per a molts indignats, el 15M necessita revisar els seus objectius, la seva organització i formes de funcionament per tal d'assolir el més ràpidament possible la seva maduresa com a moviment social. No obstant, això és difícil perquè no hi ha referents que puguin servir de model i el moviment ha d'anar madurant a mesura que es va construint:

Hi ha tota una sèrie de propostes que s'estan preparant. No tot passa per sindicar-se o militar en un partit polític. Això també comporta la dificultat de no trobar els canals. Per exemple, una idea és la de fer judicis. O exercir el dret a la desobediència civil. S'han de trobar noves formes de treball. Es lent perquè tot és nou i no hi cap marc o model de referència per sortir o per desgracia. Llavors caldrà un temps per definir aquests noves formes d'acció política, per construir-les i per anar-les utilitzant.(Arnau, GD1)

Un problema, per alguns indignats —com ja s’ha comentat amb anterioritat— són les diferències internes que existeixen, fonamentalment degudes a diferències ideològiques que dificulten la construcció de propostes o la realització d’accions conjuntes:

Sense referents, on som? Aquest és el gran desafiament que tenim . Si no posem l’energia aquí i continuem només barallant-nos per si anem junts a la mani o no. (David, GD1)

En tot cas, els indignats són conscients de que estan a l’inici d’un moviment que ells concep-tuen com a revolucionari (revolucionari global) i, per tant, realment transformador. Segueixen i seguiran treballant per tal de canviar la societat:

Nosotros vamos a continuar. Como dice Galeano, «cuando la historia dice adiós, está diciendo hasta pronto». Hay que seguir y en eso es lo que estamos. Creo que se están manifestando cosas que hasta ahora no se habían manifestado y que en muchos sitios se han de modular y reflexionar. Yo creo que en estos próximos meses va a reflotar porque tiene algo por lo que reflotar (...) Y la gente no termina de creerse el mensaje que están dando los políticos de que lo que están haciendo es lo único posible porque nadie ve que esto sea una solución. Creo que el 15M tiene mucho trabajo por delante. (Hèctor, GD1)

La feina del 15M, davant unes perspectives econòmiques gens encoratjadores, és bàsicament la d’anar mobilitzant a la gent:

Jo crec que el 15M el que ha de fer és anar cap endavant, anar mobilitzant, anar despertant a la gent... estem en una fase encara que és inicial i ens ajudarà perquè les condicions globals empitjoraran. Per tant, suposo que la gent, quan toqui fons, reaccionarà. (Anna, GD2)

El moviment 15M ha actuat, doncs, com a revulsiu social, ha despertant a la població de la seva apatia i resignació i ha convertit (està convertint) a la ciutadania en protagonista. El que és veritablement important, com diu Manuel Castells, és que el 15M ha fet visible la indignació i ha alimentat l’esperança. Ja no estan sols i han perdut la por:

El discurso dominante produce una sociedad aburrida, nada imaginativa. L’establishment te dice: esto es lo que se puede tener y no hay otra cosa, no hay alternativa. La frase es «esto se puede cambiar. (Hèctor, GD1)

És revolucionari perquè modifica la forma de pensar de la gent. A partir del 15M, de la primavera àrab, a partir del 2011, el món pensarà d’una altra forma. (Diego, GD2)

EL MOVIMENT HA ESTAT PRODUCTE D’UNES CIRCUMSTÀNCIES HISTÒRIQUES MOLT PARTICULARS I DE LA CONFLUÈNCIA D’UNA SÈRIE DE FACTORS QUE EXPLIQUEN LA SEVA IRRUPCIÓ MÉS O MENYS SOBTADA

Els indignats participants en els grups de discussió coincideixen amb el que diuen nombrosos experts: el més important és que «el moviment de les i les indignats marca un «abans i un després», un punt d'inflexió».⁹⁸

Volem cloure aquesta part amb un fragment llarg de Manuel Castells. Per a aquest autor, els indignats:⁹⁹

Van plantejar, en xarxes socials i acampades, el que molta gent pensa: que la crisi la van crear bancs i governs i la rep la gent, que els polítics només es representen a si mateixos, que els mitjans de comunicació estan condicionats i que no hi ha vies perquè la protesta social es tradueixi en canvis de debò, perquè en la política està tot lligat i ben lligat perquè continuïn pagant els de sempre i cobrant els de sempre. Per això durant mesos desenes de milers de persones van participar en assemblees i manifestacions, i per això la majoria de la ciutadania (fins al 73%, a Espanya) va compartir les seves crítiques. I tot això de manera pacífica, a banda de la violència de les càrregues policials excessives, que han portat els responsables

davant el jutge. El moviment va tenir la maduresa de retirar les acampades quan va veure que les ocupacions se segaven l'herba sota els peus i que a les assemblees diàries només hi assistien els activistes.[...]

Però el moviment no va desaparèixer, sinó que es va difondre pel teixit social, amb assemblees de barri, accions de defensa contra injustícies com ara els desallotjaments de famílies, i extensió de pràctiques econòmiques alternatives com cooperatives de consum, banca ètica, xarxes d'intercanvi i moltes altres maneres de viure diferent per viure amb sentit.

Tot i així, la persecució mediàtica, policial i política que ha tingut el moviment, que en algun moment va arribar a espantar les elits dirigents per la possibilitat d'encomanar-se, ha aconseguit generar la impressió que el moviment ha quedat limitat a uns quants joves idealistes o una colla d'exaltats. N'hi ha prou de tancar-se en banda i esperar que es cansin. Els partits d'esquerra van pensar a pescar en aigua tèrbola per realimentar unes files molt minvades, però ho van deixar estar quan van veure que els nous rebels ja tenen clar que el canvi pel qual lluiten no va per aquí. Malgrat l'hostilitat dels poders fàctics, el moviment ha continuat, ha mantingut la deliberació en assemblees, comissions i per Internet, i continua tenint suport popular quan surten iniciatives concretes on surt a la superfície la feina quotidiana dels que no es resignen a deixar que tot continuï igual.¹⁰⁰

PODEM CITAR EL PROGRESSIU AUGMENT DE LA “DESAFECCIÓ POLÍTICA”, EL CONTEXT DE CRISI ECONÒMICA, L'ESCÀNDOL PRODUÏT EN EL MÓN DE LES FINANCES INTERNACIONALS...

98 ANTENTAS, J. M.; VIVAS, E. (2011). «Indignades, una mirada la moviment», a DD. AA. *Les veus de les places*. Barcelona: Icària, p. 93.

99 Gairebé un any i mig després, l'esperit del moviment 15M torna a aparèixer en les concentracions davant del Congrés de Diputats a Madrid del 25S de l'any 2012. La crisi econòmica s'ha agreujat durant l'any 2012 i la població veu com els polítics no actuen per resoldre les seves problemàtiques més properes.

100 CASTELLS, M. «On van els indignats?» *La Vanguardia*, 21 gener 2012.